

- Nem? - kérdeztem udvariasan.
 - Nem - mondta az előljáró. És elégedetlenül nézett rám.
 - A múltkor láttalak, amint befordultál egy utcasarkon, és nem tetted ki a kezedet. Figyelmetlenségeddel arra kényszerítettél egy teherautósofórt, aki véletlenül mögötted haladt, hogy a járdára hajtson, erre föl egy gyerekocsit toló hölgy nekiütközött egy nagy kereskedelmi társaság igazgatójának. Ez amúgy is rossz hangulatban volt, és elbocsátotta az egyik alkalmazottját, akit egyébként talán megtartott volna. Ez az ember pedig aznap este leitta magát, és megölt egy fiatal embert, akiből zen mester lehetett volna. Ha megfontoljuk ezeket a gondolatokat, akkor talán bárhol és bármikor nagyobb felelősséggel, empátiával, toleranciával, fogunk a környezetünk felé fordulni. A világ olyan, amilyenné formáljuk. A „világ” individuumok összessége. Elsősorban magamat tudom formálni. A csendben, fegyelmekkel, rendszeresen történő ülés által valami történik velem, bennem, benned, bennünk. Légy türelmes és kitartó, és bízzál az eredményben, még akkor is, ha lassan mutatkozik meg. Ajándékozzuk meg egymást jelenlétünkkel. „Hol ketten vagy hárman az én nevemben összejöttek, ott köztetek vagyok.”

GROMON ANDRÁS

HÜTLLEN, AVAGY OKOS SÁFÁR?

(Lk 16,1-10)

Jézus egyik legismertebb, ugyanakkor legkevésbé értett példabeszéde a „hütlenn sáfárról” szóló, ezen belül is az, hogyan minősíthetett Jézus okosnak egy (állítólag) hétprobás bűnözőt. A megfelelő háttérismeretek birtokában azonban megoldódik a rejtély.

A példabeszéd

(1) Tanítványaihoz is szólt: „Volt egy gazdag ember, akinek volt egy intézője, és ezt bevádolták nála azzal, hogy tékozolja a vagyonát. (2) Hívatta, és ezt mondta neki: »Mit hallok rólad? Számolj el vagyonkezeléseddel, mert nem végezheted többé a vagyonkezelést.« (3) Az intéző erre ezt mondta magában: »Mi tegyek most, hogy uram elveszi tőlem a vagyonkezelést? Kapálni nincs erőm, koldulni szégyellek. (4) Tudom már, mit tegyek, hogy amikor eltávolítanak a vagyonkezelésből, befogadjanak házukba az emberek.« (5) Egyenként magához hívatta urának adóseit. Az elsőhöz így szólt: »Mennyivel tartozol uramnak?« (6) Az meg így szólt: »Száz hordó olajjal.« Mire ő azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, ülj le, és írd gyorsan ötvenet!« (7) Aztán egy másiknak ezt mondta: »Hát te mennyivel tartozol?«

Az meg így szólt: »Száz zsák búzával.« Azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, és írd nyolcvanot!« (8a) És az úr megdicsérte az igaztalan intézőt, mivel okosan járt el. (8b) Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai. (9) Én is mondom nektek: Szereztek magatoknak barátokat az igaztalan mammonnal, hogy amikor megszűnik, befogadjanak titeket az örök sátrakba.”

Előzetes tudnivalók

Megoszlanak a vélemények arról, hogy itt Jézus által kitalált történettel van-e dolgunk, vagy olyan, közszájon forgó történetről, amelyet Jézus csupán átvett, esetleg egy konkrét botrányos esetről, amely akkoriban beszédtéma volt.

Az elbeszélésből nem derül ki, hogy miben állt az intéző tékozlása, és az sem, hogy a vád megalapozott volt-e, vagy sem, bár „kiütkeresésével” az intéző hallgatólagosan elismeri azt. Mindenesetre ugyanaz a „tékozol” ige áll itt, mint a Lk 15,13-ban.

A példabeszéd konkrét galileai gazdasági viszonyokat feltételez: A – gyakran külföldi – nagybirtokosok egy általános bérlőnek adták ki földjeiket, az meg „al-haszonbérlőknek”, akik aztán a földet megművelő parasztnak (akiktől a tényleges terméstől függetlenül behajtották a bérleti díjat). Ebben a rendszerben nagyon fontos szerep jutott a meglehetősen nagy önállósággal eljáró intézőknek, akik számadással tartoztak a tulajdonosnak (vö. Mk 12,1-2).

A szóban forgó „adósok” vagy bérlők (parasztnak), akiknek haszonbérként be kellett szolgáltatniuk a föld termésének meghatározott részét, vagy nagykereskedők, akik adóslevél ellenében nagyobb szállítmányokat kaptak. Az 5-7. v. hatalmas számadatai az utóbbit valószínűsítik, de az is lehetséges, hogy ebben az esetben Jézus engedett a keleti ember vonzódásának a nagy számokhoz.

Csak szemléltetésül: Az eredetiben említett „hordó”-mértékegység („bat”) 36,5 liter, a 100 „bat” tehát 36,5 hektoliter; ez 146 olajfa termésének felel meg, mert egy olajfa átlagos termése Palesztinában 120 kg olívbogyót, ill. 25 liter olajat tett ki; pénzbeli értéke mintegy 1000 dénár (= ezer napszám) volt. – A „zsák”-mértékegység pedig („kór”) a „bat” tízszerese, a 100 kór tehát 365 hektoliter; ez 42 hektár föld termésének felelt meg, pénzbeli értéke pedig mintegy 2500 dénár volt. – Hatalmas adósságokról van tehát szó. Az engedmény azonban (kb. 18 hl olaj, 73 hl búza) nagyjából azonos értékű, kb. 500 dénár, mivel az olaj sokkal drágább volt, mint a búza. (500 dénárból egy szegény ember 500 napig, azaz csaknem 1 év és 5 hónapig tudta eltartania a családját...)

Az intézőnek az 5-7. versben leírt eljárása két dolgot jelenthet:

a) Szorult helyzetében az 1. versben emlegetett vagyon-eltékozlás után okirat-hamisítás segítségével

most gátlástalanul ismét *megrövidíti az urát*, az így keletkező hasznot pedig az adósoknak adja, amivel egyúttal cinkosaivá teszi őket.

b) Ezek az intézők sokszor nem annyi „bérleti díjat”, azaz termérszert követeltek a legalsó szinten álló „albérlőktől”, azaz a földek tényleges megművelőitől (vagy a nagykereskedőktől), amennyit a földesúr kiszabott (s ami az ő „fizetésüket” is magában foglalta!), hanem (zsarolással vagy erőszakkal) sokkal többet, hogy ebből a többletből gyorsan meggazdagodjanak. Ez itt konkrétan azt jelenti: A bevádolt intéző *a szerződés megkötésekor* nem 50 hordó olajat, ill. 80 zsák búzát íratott az adóslevelekre, azaz nem annyit, amennyit a földesúr kiszabott, hanem 100 hordó olajat és 100 zsák búzát. *Most*, amikor el kell számolnia, és nagy valószínűséggel nélkülözés vár rá, a legokosabbat (és legegyszerűbbet) teszi, amit ebben a helyzetben tehet: elengedi a parasztnak (vagy a nagykereskedőknek) tartozásuknak azt a részét, amelyet a szerződéskötéskor ő zsarolt ki tőlük, vagyis a *plusz* 50 hordó olajat, illetve 20 zsák búzát. Azzal, hogy ötvenet és nyolcvanot írnak az új adóslevélre, voltaképpen a földesúrral kötött *eredeti* szerződés jön létre, vagyis az intéző ez esetben nem az urát csapja be, nem annak vagyonából sikkaszt, hanem – a kiszarolt *plusz* olaj- és búzamennyiség elengedésével – *visszaadja a parasztnak* azt, amit jogtalanul követelt tőlük. (Effajta „állapot-helyreállításról” beszél Zakeus is, csak ő még ennél az intézőnél is nagylelkűbb, mert csalásainak négyszeres megtérítését ígéri: Lk 19,8.)

Az adósok persze mindkét esetben hálások lesznek, és „befogadják majd házukba”, azaz vállalják megélhetésének – legalábbis átmeneti – biztosítását.

Nehéz elképzelni, hogy a példabeszédbeli úr megdicsérte intézőjét, de talán mégis lehetséges: például értelmezhető a rászédett úr *rezignált önróniájaként*, amikor más földbirtokosok társaságában elmeséli, hogyan járt az intézőjével.

Lehetne ezt a dicséretet *fordítási hibával* is magyarázni. A héber *bareh* ige ugyanis általában azt jelenti ugyan, hogy „áld, dicsér”, de eufémizmusként az ellenkezőjét is: „megátkoz, elátkoz” (ld. Jób 2,9; 1Kir 21,13). Hasonlóképpen az *arúm* melléknév sem csak azt jelenti, hogy „okos, értelmes”, hanem azt is, hogy „ravasz, furfangos, cseles”, és „álnok, alattomos” (ld. 1Móz 3,1). Vagyis a mondat így is hangozhatna: „Ekkor az úr elátkozta az álnok intézőt...” Ami persze kézenfekvő lenne, csak hogy e lapos megállapítás esetén mi lenne a „poén” a történetben? És mi lenne Jézus mondanivalója? Az, hogy „ti se csináljatok ilyen csúnya dolgokat”? Ehhez nem kell példázatot költeni, és különben is magától értetődő.

A „poén” éppen az, hogy Jézus egy *negatív* magatartás által is szemléltetni tudja *pozitív* mondanivalóját – akárcsak az igaztalan bírót (Lk 18,1-5), a merénylőt (Tamás-ev. 98, ld. Mk-komm. 533. láb.), 3. bek.) vagy a hadba készülő király példázatával (Lk

14,31-32), s ráadásul az utóbbi bizonyos értelemben szintén az okosságot köti a hallgatók lelkére!

A példabeszéd és a belőle levont tanulság *eredeti címzettjei* minden bizonnyal vámosok és adóbérlők voltak. Jézus gyakran időzött társaságukban, mégpedig evés-ivás közepette (vö. Mk 2,15; Lk 7,34; 19,1-6). Egy ilyen alkalommal, *nekik* mondhatta el a vaskos zsványtörténetet, hiszen őket izgathatták leginkább az „élet- és vagyonbiztosítás” kérdései (vö. Lk 12,33b – 762. láb.). S miközben azok jót szórakozhattak ennek a rafinált intézőnek a „sztoriján”, Jézus az ő zsványeszüket vette célba: Egyszer holtbiztosan végéhez ér a mammonotok. Akkor barátokra lesz szükségetek, akik befogadnak titeket – nem szegényes vályogkunyhóikba, hanem az „örök sátrakba”.

Magyarázat

Ennek a példabeszédnek az értelmezése a Lukács-evangélium legvitatottabb problémái közé tartozik, és talán akkor sem járunk messze az igazságtól, ha úgy véljük, hogy a szinoptikus evangéliumok egyik legnehezebben értelmezhető helyével van dolgunk. Az értelmezést *tartalmilag* az teszi nehezzé, hogy Jézus egy súlyosan negatív viselkedést állít „példaként” hallgatói elé, amit bonyolít, hogy nem magától értetődő az 5-7. versben említett okirat-hamisítás lényege. *Formai szempontból* aztán még több nehézségbe ütközünk, mert vitatható mind a 8a („Az úr megdicsérte...”), mind a 9. vers („Én is mondom nektek...”) jézusi eredete (a 8b-é pedig – „Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai” – kifejezetten cáfolható (ld. Lk-komm. 1024. láb.) – márpedig mindhárom vers a példabeszéd egy-egy értelmezését kínálja. Az alábbiakban két, a jézusi szemléletmódon belül lehetséges magyarázatot foglalok össze. (Azt bármely értelmezés esetén természetesen kizárhatjuk, hogy Jézus bűncselekmény elkövetésére biztatott volna.)

1) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás újabb bűncselekmény az 1. versben említett vagyontékozláshoz képest, és hogy *Jézus csak a 8a verset fűzte hozzá* tanulságul a példabeszédhez, a 9.-iket már nem (bár az is lehetséges, hogy a példabeszéd eredetileg a jézusi magyarázat nélkül maradt fenn, tehát csak az 1-7. verset tartalmazta).

A példabeszéd mondanivalója ekkor *általános* jellegű: „Ahogyan az intéző egy nehéz helyzetből *okosan* kivágta magát, úgy kell mindenkinek *okosan* viselkednie az egész emberi élet megoldása (ha úgy tetszik, »Isten országa« és/vagy »az örök üdvösség«) szempontjából.” – A példabeszéd ekkor a Mt 7,24-27 // Lk 6,46-49 példázatával és a (későbbi betoldások nélkül felfogott) „tíz szűzről szóló” példabeszéddel (Mt 25,1-4) áll egy sorban, és az okosság *a helyes* – az ember életét a szó teljes értelmében megmentő – *cselekvést* jelenti, vagyis azt, hogy valaki nem csupán hallgatja

Jézus tanítását, és lelkesedik érte, vagy szóban mond rá igent, hanem *tettekre is váltja*.

2) Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy az 5-7. versben említett okirat-hamisítás jelentheti a gazdag ember (1. v.) újabb megkárosítását is, de az al-haszonbérlekkel kötött eredeti szerződés helyreállítását is, és hogy *Jézus kommentárját* (esetleg a 8a verssel együtt) a 9. vers tartalmazza.

A példabeszéd mondanivalója ekkor *konkrét*: „Ahogyan az intéző azáltal biztosította *befogadását* az al-haszonbérlek házába, hogy *anyagilag* segített rajtuk, ti is azzal biztosíthatjátok *befogadásotokat* az »örök hajlékba«, hogy a »mammonnal«, *a pénzzel* segítetek a rászorulókra, s így »barátaikká« teszitek őket – ők ugyanis tanúskodni fognak mellettetek Istennél, aki azonosul azokkal az éhezőkkel, akiknek enni adtatok...” (Vö. Mt 25,35-36!) – A példabeszéd ekkor ugyanazt fejezi ki, amit Jézus máskor is megfogalmazott: „Adjátok el birtokotokat, s az árát adjátok oda irgalmas adományként a szegényeknek... [*Így*] készítetek magatoknak maradandó kincset Istennél” (Lk 12,33), és konkrétan alkalmazott is például a gazdag ifjúra: „Add el mindazt, amit birtokolsz, és add a szegényeknek – *így* kincset birtokolsz majd Istennél” (Mk 10,21).

(2019. december 21.)

Az aláhúzott hivatkozásokra – a Ctrl-billentyűvel együtt – kattintva megjelennek evangéliumkommentárjaim vonatkozó fordításai, illetve magyarázatai.

HABOS LÁSZLÓ

VERSEK

És boldog vagyok...

Nincs vagyonom gazdag szegény vagyok,
kinek hitem kell, hát jussul adom.
Kiben higgyek, ha emberen ítélet,
ha nincsen bűn, kegyelmet miért kérjek?

Élni küldtek, s itt törvény az ösztön,
miért kell vágnak, hogy alkut kössön?
Úton vagyok, s ki látja, hova tartok?
Nem kérek, de adok és boldog vagyok.

Éjféli ima

Az elfogyó hold tört fénye
Nem jut át az ablakon.
Karcolt asztallapra nehezült
Gyertyatartó magányra

Zuhan komor éjnek sötétsége.
Gyenge sóhajomra régen
Sarokba hajított vág neszez.
Fáradt vagyok,
Erőtlen a belső csendre.
Megszokás bilincsel
Remegő kezemen
Vetek emlékkeresztet,
S mindent, mit hajnaltól
Meg- és nem tettem,
Miként vak koldus, zsebéből
A könyörület kincseit
Bűnbánó tekintettel,
Viaszterhe alatt roskadozó
Gyertyatartó mellé teszem.
S elmerülök a csendben,
Mégvárva az új hajnal érkezését.

Harangoznak

Ünnepnap van. Harangoznak.
Kell, hogy az érc megkonduljon,
zár forduljon, templomajtó kinyíljon.
Kell, hogy ima szóljon, éjig érjen,
minden sóhaja a könyörgésnek.
Jöjj el végre, ó, Szent Megváltó!
Rettegő néped téged hív,
esdekelve tart ma bűnbánatot,
de arra kérnek,
ha eljössz, tartsál kellő távolságot,
és tegyél arcod elé steril maszkot.

Igéssel táplálj...

Gyermeki lélekkel léptem oltárhoz
a hófehér kenyérért, mert éhezem,
és kiáltom:
Igéssel táplálj, isten-szolga, éhezem!
Nem vallok bünt, és nem imádok
arannyal festett képeket.

Vándor vagyok, s keskeny úton járok,
kétezer éves szavakból az ígéreteket
kikiáltom:
Igéssel táplálj, isten-szolga, éhezem!
Vétkeimre nem kérek bocsánatot,
csak követem a fényeket.

Hegy állja utam

Hegy állja utam,
mennyből zuhant
szavakból nőtt óriási hegy.